

BRUCE CHATWIN

Utz

*Inglise keelest tõlkinud
Inga Kukk*

Tõlge on valminud Eesti Kirjanike Liidu tõlkijate sektsiooni noorte tõlkijate
koolitusprogrammi raames.

Tõlgitud väljaandest:

Bruce Chatwin

Utz

Vintage, 2005

Toimetanud Anti Saar ja Lauri Eesmaa

Korrektuuri lugenud Triinu Tamm

Kujundanud Maris Kaskmann

© Bruce Chatwin, 1988

© Tõlge ja saatesõna. Inga Kukk ja Loomingu Raamatukogu, 2025

Kaanefoto. Viaggio Routard. Vikipeedia, CC-BY-2.0

Kolleegium

Toomas Haug, Tiit Hennoste, Maarja Kangro, Lauri Kitsnik, Hasso Krull,

Maria-Kristiina Lotman, Ilona Martson, Mati Sirkel, Elle-Mari Talivee,

Marek Tamm, Jaak Tomberg, Udo Uibo

Toimetus

Harju 1, 10146 Tallinn

Tel: 627 6425

E-post: LR@loominguraamatukogu.ee

Trükkitud Pakett

ISSN 1406-0515

ISBN 978-9916-755-44-0 (trükis)

ISBN 978-9916-755-45-7 (epub)

Tund aega enne koitu 7. märtsil 1974 suri Kaspar Joachim Utz teise ja pikalt oodatud rabanduse tagajärjel Široká tänava majas nr 5 oma korteris, kust avanes vaade Praha vanale juudi kalmistule.

Kolm päeva hiljem kell 7.45 hommikul seisis tema sõber doktor Václav Orlík Püha Sigismundi kiriku ees, ootas matuseauto saabumist ja pigistas pihus seitset roosat nelki kümnest, mida ta oli lootnud lillepoest selle raha eest saada. Heakskiitvalt pani ta tähele esimesi kevade märke. Teisel pool tänavat aias tiirutasid pärnade kohal hakid, oksaraod nokas, ja iga natukese aja järel vallandus korrusmaja kivikatuselt väiksemaid lumelaviine.

Kui Orlík seal ootas, ligines talle üks mees, pikad hallid juuksed üle vihmakuue krae voogamas.

„Mängite te orelit?“ küsis mees kahedal häälel.

„Kardan, et mitte,“ ütles Orlík.

„Mina samuti mitte,“ ütles mees ja loivas kõrvaltänavasse.

Kell 7.57 avas seesama mees seestpoolt kiriku toekad baroksed ukSED. Orlíkust välja tegemata ronis ta orelirõdule, seadis end kullatud puidust inglite pasunakoori keskele istuma ja hakkas mängima kahest kandvast akordist koosnevat matusemarssi, mille ta oli päev varem ära õppinud – orelimängijalt, kes ei viitsinud end sellisel kellaajal voodist välja ajada ja oli leidnud endale kojamehest asendaja.

Kell 8.00 keeras treppi matuseauto, Tatra 603: irrutamaks rahva tähelepanu tagurlikelt kristlikelt rituaalidelt, olid võimud andnud korralduse, et kõik ristimised, laulatused ja matused peavad olema läbi hiljemalt kell 8.30. Kolm kirstukandjat tulid välja ja tegid üheskoos auto tagaluugi lahti.

Utz oli omaenese matuse kavandanud ülima hoolikusega. Tamme- puust kirstu kattis valgete nelkide vaip; ta ei olnud siiski ette näinud bolševistlikult vulgaarset pärga, mis oli asetatud kõige peale: punased jõulutähed, punased gladioolid, punane siidpael ja läikivatest loorberilehtedest vanik. Kaardil seisis kaastundeavaldus (kellele?) Rudolfinumi muuseumi direktorilt ja töötajatelt.

Orlík lisas oma tagasihoidliku panuse.

Teine Tatra sõidutas kohale ülejäänud kolm kirstukandjat. Nad kõik olid pressinud end esiistmele autojuhi kõrvale, tagaistmel aga istus üks naine mustas, must loor pisaraist läbi imbunud. Et ükski meestest ei ilmutanud vähimatki soovi teda aidata, lükkas ta ise ukse

lahti ning oleks hingevalust vappudes peaaegu kukkunud lopastele munakividele.

Leevendamaks survet suure varba vaevaluule, olid tema kingad külgedelt lõhki lõigatud.

Orlík tundis naises ära Utzi truu teenija Marta ja tõttas talle appi – naine varises ta õla najale ja lasi mehel end talutada. Kui mees püüdis võtta kanda tema pruuni kunstnahast kotti, krabas naine selle tema käest tagasi.

Kandjad – kummitehase töölised, kes töötasid öövahetuses ja teenisid päeviti lisa matusekorraldaja juures – olid tõstnud kirstu õlgadele ja astusid peavahekäiku mööda edasi, saateks muusika, mis meenutas Orlíkule paraadil marssivate sõdurite trampimist.

Poolel teel altari juurde kohtus protsessioon koristajaga, kes nühkis seebi, vee ja küürimisharjaga Rožmberki suguvõsa vappi, mis oli värvilistest marmorkivikestest põrandasse laotud.

Kirstukandjate juht palus naist äärmise viisakusega, et see kirstu mööda lubaks. Naine heitis talle altkulmu pilgu ja jätkas küürimist.

Kandjatel ei jäänud üle muud, kui pöörata kahe pingirea vahelt vasakule, edasi paremale külglöövi ja veel kord paremale kantslist mööda. Nii jõudsid nad viimaks altari ette, kus noorepoolne preester, alba armulauaveinist plekiline, ärevalt sõrmeküüsi näris.

Nad asetasiid kirstu sobilikku lugupidamist osutades maha. Seejärel, ahvatletuna sooja leiva lõhnast, mida levitas sama tänava pagari-töökoda, lonkisid nad hommikust sööma ning jätsid Orlíku ja truu Marta ainsate leinajatena kirikusse.

Preester pomises teenistust vodevilliartisti tempos, tõstes aeg-ajalt pilgu freskol kujutatud taevaste kõrguste poole. Nad palvetasid surnud mehe hingeõnnistuse eest ja pidid siis vähemalt kümme minutit ootama, enne kui kandjad kell 8.26 vaevusid naasma.

Surnuaias, kus lumi oli peaaegu sulanud, hakkasid preestrit, kes oli küll mähkunud paksu diagonaalriidest villamantlisse, vaevama külmavärinahood. Kirst oli vaevu hauda lastud, kui ta hakkas halisevat Martat, käsi naise abaluudel, ootava limusiini poole nügima. Ta keeldus Orlíku kutsest hommikusöögile hotellis Bristol. Jungmanni tänava nurgal hüüdis ta autojuhile, et see kinni peaks, ja hüppas ust pauguga kinni lüües välja.

Utz oli korraldanud ka selle hommikusöögi vormis peielaua ja selle eest maksnud. Söögisaalis lehvis desinfitseerimisvahendi kirbe

lõhn. Toolid olid laudadele tõstetud ja mitu koristajat pühkisid kokku eelmisel õhtul Ida-Saksa ja Nõukogude arvutiekspertide auks korraldatud vastuvõttust maha jäänud laga. Vasakut kätt taganurgas oli valge damastlinaga kaetud laud kahekümnele inimesele, kõrge tokaipokaaliga koha juures.

Utz oli teinud valearvestuse. Ta oli eeldanud, et saamahimust aetuna ilmub kohale vähemalt käputäis tema rikutumaid nõbusid. Samuti oli ta arvestanud delegatsiooniga muuseumist – kui mitte muuks, siis kindlustamaks, et tema portselan jõuab nende ahnete käte vahele.

Nüüd aga istusid Marta ja Orlík omapäi, külg külje kõrval, ning tellisid kasimata kelnerilt suitsusinki, juustupannkooke ja veini.

Laua kaugemas otsas seisis tagakäppadel tohutu karutopis, suu pärani ja esikäpad välja sirutatud – keegi naljasoonena inimene oli selle sinna toonud, et meenutada klientidele nende riigi vennalikku kaitsjat. Topise alusele kinnitatud pronksplaadilt võis lugeda, et karu oli maha lasknud üks Böömi parun mitte Tatrates ega Karpaatides, vaid Yukonis 1926. aastal. Tegu oli grislikaruga.

Pärast paari klaasi tokaid tundus, et Marta on oma lahkunud tööandja leinamise lõpetanud. Nelja klaasi järel väänas ta suu pilklikku irvesse ja hüüdis, nagu kopsud võtsid: „Karu terviseks!... Karu terviseks!“